Vytýkáš mi, že jsem napsal, že i Catonové se tu a tam poněkud vydatněji občerstvovali vínem: jako by snad bylo něco divného na tom, že si moudří muži – za jaké jsou oni považováni – občas dopřejí trochu veselejší hostinu. Veškeré tvé následující námitky, které směřují k závěru, že jestliže se přidáme k Epikúrovi, budeme muset žít jako dobytek, jsem myslím vyvrátil v předchozím výkladu. Jestliže totiž Epikúros soudí, že není dobře žít bez ctnosti, nezdá se mi, že by žil jako dobytek. Nemůžeme ho tedy posílat do vyhnanství jako nějakého svůdce a podvratného ničitele lidského života, jestliže lidské mravy nejenže neruší, ale naopak celou svou naukou slaďuje a upravuje, a to proto, aby nás učinil co nejblaženějšími.

A proto už konečně přestaň Epikúra napadat, polepši se a vrať se zase do jeho tábora, v němž jsi dříve nebojoval vůbec špatně. To, že jsi od něho zběhl a nechal se nachytat a zlákat jemnými výklady stoiků a okázalým leskem akademiků a peripatetiků, je jistě třeba připsat tvému věku a jako mladšímu člověku, který vzhledem ke svému mládí ještě nemůže mít o tak závažných a obtížných věcech pojem, ti to myslím také lze odpustit. Kdybys ale Epikúra s tak nesnesitelnou namyšleností hodnotil nepřátelsky i nadále, ačkoli jsem tě nyní o jeho zásadách důkladně poučil a vyškolil, muselo by se to už posuzovat jako hloupost nikoli průměrná. Přidej se tedy k tomu, o jehož učení snad pojednám obšírněji, budu-li na to mít někdy více volného času: tenhle list, který už je, obávám se, možná až příliš dlouhý, jsem totiž napsal za pouhé dva dny. V časové tísni jsem přirozeně nemohl rozvést všechno to, co by se ještě o tomto sporu, jak se domnívám, mohlo vyložit a probrat, ba dokonce jsem ponechal stranou i mnoho velmi závažných bodů, které k mému vyvrácení bude moci využít ten, kdo se v zájmu nalezení pravdy nebo ve snaze pocvičit své myšlení rozhodne zastávat proti mně stanovisko opačné, což já nejenom nebudu považovat za otravné, ale dokonce právě naopak zapřísahám všechny ty, kdo po takové rozpravě dychtí, aby se do ní pustili.

Zde máš tedy dostatečně obšírný list a v něm spolehlivý a pravdivý úsudek o Epikúrovi, který nutně buď přijmeš, anebo svou rozpravou vyvrátíš, abych naopak já mohl přijmout za svůj výklad lepší, jestliže s nějakým takovým přijdeš. Buď zdráv!*

* Příspěvek byl vypracován v rámci Centra pro práci s patristickými, středověkými a renesančními texty (výzkumný záměr CMTF UP v Olomouci, MSM 6198959202).

Pátá desítka *Zpráv Jednoty klasických filologů*

Ve svém připomenutí čtyřicátého výročí vydávání tohoto časopisu (*Auriga – ZJKF* XL, 1998, 5) jsem vyslovil přesvědčení, že „v dalším desetiletí *Auriga* ještě urychlí a zkvalitní svou spanilou jízdu po luzích a hájích antiky a jejích tradic". A mohu s radostí konstatovat, že má optimistická předpověď se bohatě naplnila.

V uplynulém období se v časopise objevilo několik desítek statí z různých oblastí klasických studií, které se vyznačují jak tematickou pestrostí, tak i širokým okruhem autorů staré, střední i nejmladší generace. Najdeme tu také překlady z antické a humanistické literatury a četné informace o výstavách, o archeologických objevech, o bibliografických souborech uložených na internetu a v neposlední řadě o symposiích a konferencích u nás i v zahraničí.

Je třeba jen litovat, že posledních dvou světových kongresů pořádaných Mezinárodní federací společností pro klasická studia (FIEC) v roce 1999 v řecké Kavale a v roce 2004 v brazilském Ouro Preto se zúčastnil pokaždé jen jeden český zástupce. Doufám, že na XIII. kongresu FIEC, který se bude konat v roce 2009 v sousedním Německu, bude naše věda zastoupena ve větším počtu. Vzpomínám přitom na poměrně velkou účast českých a slovenských klasických filologů na V. kongresu FIEC v Bonnu v roce 1969 i na VII. kongresu FIEC v Budapešti v roce 1979. Tato setkání mají velký význam nejen pro prezentaci vědeckých výsledků, ale i pro navázání a prohloubení osobních kontaktů badatelů z různých zemí.

Redakce *Aurigy* dbá o důstojnou vzpomínku na zesnulé kolegyně a kolegy a zaznamenává také jubilea žijících badatelů. Bylo by na místě připomínat při vhodných příležitostech i vědecké a pedagogické působení dřívějších klasických filologů, případně i jejich organizační činnost v Jednotě klasických filologů a v její předchůdkyni Jednotě českých filologů. Výjimkou v tomto směru je pouze připomenutí stého výročí narození profesora Karla Janáčka od Dagmar Muchnové (XLVIII, 2006, 57-58).

Cenným obohacením Aurigy je od XLII. ročníku oddíl věnovaný diplomovým pracím z klasické filologie, klasické archeologie, byzantologie a novořečtiny, které byly obhájeny vždy v uplynulém školním roce na českých a slovenských univerzitách. Tradičně jsou zařazovány spolkové zprávy Jednoty klasických filologů a Slovenské Jednoty klasických filológov, které obsahují kromě sdělení o činnosti a hospodaření i údaje o přednáškách proslovených na zasedáních v Praze, v Brně a Bratislavě.

Významnou součástí časopisu jsou recenze zahraničních a především českých a slovenských odborných publikací. Značná pozornost je právem věnována překladům, a to jednak antických a středověkých autorů, jednak zahraniční odborné a vědecko-populární literatury. Bývalo dobrým zvykem, že tyto překlady byly připravovány ve spolupráci s odbornými redaktory.

Když jsem v dávné době redigoval překlad knihy britského badatele George Thomsona *Aischylos a Athény* (Praha 1952), dočetl jsem se v textu tlumočeném překladateli z angličtiny, že athénský tyran Peisistratos, jehož činností jsem se shodou okolností právě v té době zabýval, založil „město Dionýsii". Nešlo ovšem o žádnou novou lokalitu, nýbrž o slavnost „městských dionýsií" (City Dionysia) v Athénách. To byl ovšem jen malý prohřešek ve srovnání s neuvěřitelnou snůškou chyb, které se vyskytují například v českých překladech Gerika Císaře knih Michaela Granta vydávaných v nakladatelství BB art nebo v překladu průvodce městem Římem autorky Sofie Pescarini v nakladatelství Rebo Productions. Takové překlady by měly být veřejně pranýřovány na pravidelném udělování skřipce Obcí překladatelů.

Auriga si udržuje přízeň členů JKF a SJKF i širšího okruhu čtenářů. V poslední době stoupá počet příspěvků zasílaných redakční radě k otištění, takže rozsah jednotlivých svazků v budoucnu patrně vzroste.

Chtěl bych jménem výboru Jednoty klasických filologů poděkovat za obětavou a nezištnou práci editorkám *Aurigy* v uplynulém desetiletí, Dagmar Muchnové a Lucii Pultrové, výkonným redaktorům Jiřímu Musilovi a Janu Součkovi i dalším členům redakční rady. Zvláštní dík patří Danielu Škovierovi, jenž má hlavní zásluhu o to, že časopis udržuje a rozvíjí spolupráci českých a slovenských klasických filologů.

Pavel Oliva (Praha),
předseda Jednoty klasických filologů

Příprava nové české učebnice klasické řečtiny

Když jsem před šesti lety na Ústavu filosofie a religionistiky Filozofické fakulty UK začínal učit řečtinu, stál jsem před nelehkou otázkou, jakou učebnici zvolit. Poslední původní česká učebnice řečtiny byla *Cvičebnice jazyka řeckého*, kterou v roce 1950 vypracoval kolektiv autorů v čele s Jaroslavem Hnátkem. *Cvičebnice* odchovala několik generací klasických filologů, z dnešního hlediska je však krajně neuspokojivá – mimo jiné proto, že byla původně určena pro studenty středních škol, zatímco dnes se řečtina vyučuje převážně na universitách. Lekce ve *Cvičebnici* jsou příliš krátké, rozvržení probírané látky nesystematické, cvičné věty často dětinské a syntakticky příliš jednoduché. Jediný pokus o progresivnější alternativu vůči zastaralé *Cvičebnici* představoval v českém prostředí *Thrasymachos* C. W. E. Pecketta a A. R. Mundaye, jehož překlad vydalo nakladatelství Oikúmené v roce 1995. *Thrasymachos* měl nad *Cvičebnicí* navrch díky svým čtivým souvislým textům, jež měly příběh a mohly studenta vtáhnout do děje a motivovat ho k dalšímu studiu. Opět se ovšem jednalo o učebnici středoškolskou, jež navíc příliš upozaďovala systematické probírání gramatiky a spoléhala na to, že žáci řadu vazeb pochytí intuitivně z kontextu. Není proto překvapivé, že většina vysokoškolských učitelů zůstala raději u *Cvičebnice*, jež navzdory svým nedostatkům umožňovala alespoň důkladné probrání mluvnické látky. Jediná další učebnice řečtiny, která se na českém knižním trhu objevila, bylo *Uvedení do novozákonní řečtiny* Josefa Bartoně (Praha: KLP, 2001[3]); ta je ovšem zaměřena na podstatně snazší řečtinu novozákonní a pro četbu klasických řeckých textů nepostačuje. Jako neoficiální alternativa se nabízela též německá *Lexis* W. Heilmanna, K. Roeskeho a R. Walthera (Frankfurt am Main: Diesterweg, 1988), jejíž český překlad pořídil, leč nikdy nevydal Petr Peňáz. Její gigantické lekce však zjevně počítají s obrovskou hodinovou dotací a pro můj kurs s 90 minutami výuky týdně by byly nepoužitelné – nemluvě o tom, že je *Lexis* celkově k uživateli dosti nevstřícná (jak mi potvrdil můj německý kolega, který se podle ní musel učit) a má i řadu dalších vad (málo se např. zabývá řeckou syntaxí).

Z těchto důvodů jsem všechny uvedené učebnice zavrhnul a na radu britské kolegyně sáhl po jednoduché, leč osvědčené americké *A New Introduction to Greek* autorů A. H. Chase a H. Phillipse (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1961[3]). I ta je sice primárně určena pro střední školy, ve

srovnání s českou *Cvičebnicí* je však její úroveň po všech stránkách neskonale vyšší, a proto se zdála být vhodnou i pro naše vysokoškoláky. Učebnici jsem vcelku úspěšně používal dva roky, poté se však otevřela zajímavější možnost. Nakladatelství Oikúmené se po neúspěchu *Thrasymacha* rozhodlo, že by do češtiny bylo dobré přeložit jinou učebnici, a pověřilo mne jejím výběrem. Nechal jsem si zaslat všechny zahraniční učebnice, které se mi podařilo dohledat, výsledek průzkumu byl však neradostný. Každá prozkoumaná učebnice měla různé nevýhody, kvůli nimž se pro překlad nezdála být vhodná. Jako nejlepší se tak nakonec opět jevila *A New Introduction to Greek*, byť bylo zřejmé, že by ji bylo nutno alespoň zčásti přepracovat. Český student by vyžadoval mírně odlišné uspořádání látky (například participia jsou pro něho obtížnější než pro studenta anglosaského a potřebuje je probrat dříve), a učebnici by navíc bylo třeba přiblížit potřebám vysokoškoláků (a to jak výběrem cvičných vět, tak větší hloubkou probírané látky). Cestou takovéto úpravy jsem se rozhodl vydat, přičemž jsem na pomoc přibral svého kolegu a někdejšího studenta Filipa Horáčka, který na Fakultě humanitních studií UK vyučoval řečtinu podle téže americké učebnice.

Práci jsme zahájili na podzim 2005, původní záměr přepracovat *A New Introduction to Greek* se nám však záhy vymkl z rukou. Odchylek od americké předlohy se ukázalo být více, než jsme čekali, a již po několika týdnech bylo zřejmé, že ve skutečnosti píšeme úplně novou učebnici, která bude anglickým originálem ovlivněna jen velmi volně v některých obecných rysech (zejména ve vnitřním členění lekcí a v koncepci slovíček a výkladových poznámek), ve skutečnosti však bude zcela originálním počinem. Pro takto nově koncipovanou učebnici jsme posléze zvolili i jiného nakladatele (nakladatelství Academia), který nám dokázal lépe vyjít vstříc stran formátu a dalších formálních náležitostí.

Ve své podstatě je učebnice již hotova, stále však dolaďujeme řadu detailů a každou její vylepšenou verzi testujeme na studentech v našich kurzech (zatím velmi úspěšně). Definitivního vydání se proto dočká nejspíše až v letech 2010-2011. Bude určena všem typům vysokoškolských studentů a je koncipována tak, aby byla přijatelná jak pro klasické filology, tak pro obory nefilologické (filosofie, religionistika apod.). Pro středoškolské studenty by patrně byla příliš náročná, odvaze učitelů se však meze nekladou.

Principy mluvnického výkladu

Ve své základní výukové koncepci je naše učebnice poměrně tradiční: staví na důkladných výkladech mluvnické látky a předpokládá, že řecky se lze naučit jen s pomocí precizní práce s gramatikou. V posledních desetiletích se při výuce klasických jazyků experimentuje i s jinými metodami a řada učebnic hledá způsoby, jak gramatický dril obejít a řečtinu učit intuitivnějším způsobem.[1] Ať už podobné postupy fungují či nikoli, dle našeho názoru se míjejí s jedním ze základních cílů výuky řečtiny. Řečtinu se totiž studenti neučí jen z praktických důvodů, ale také proto, aby jejím prostřednictvím získali nový pohled na gramatiku a fungování jazyka vůbec. Půvab řečtiny je mimo jiné právě v tom, že je složitější než běžné moderní jazyky, a proto nás nutí k hlubšímu proniknutí do mluvnické struktury. Přispívá tím k celkové intelektuální disciplíně a učí nás větší přesnosti, důkladnosti a citlivější práci s myšlenkami. Tento aspekt se v rámci intuitivnějších výukových přístupů zcela vytrácí.

Oproti *Cvičebnici* se naše učebnice snaží látku sama systematicky vykládat a nespoléhá se v tomto ohledu jen na mluvnice či na výklady vyučujících. Tento krok jistě uvítají zejména studenti, byť je pochopitelné, že se jím zároveň vystavujeme kritice ze stran učitelů. Možností, jak gramatiku vykládat, existuje vždy celá řada, přičemž žádná se nemůže zavděčit všem. Ani naše výklady proto jistě nebudou vyhovovat každému – a to tím spíše, že se někdy odchylují od způsobů, jimiž jsou dané jevy probírány v mluvnicích. Primárním cílem mluvnic je nabídnout takový klasifikační systém, který by beze zbytku postihl všechny jevy v daném jazyce a dal jim smysl. Takto koncipovaný systém samozřejmě nemůže brát ohled na začátečníka, ale musí být v první řadě vytvářen pro toho, kdo již jazyk v základních rysech ovládá. Zcela odlišně musí postupovat výklad v učebnici. Pro něj je hlavním kritériem právě didaktičnost a prvoplánová srozumitelnost, a proto musí látku klasifikovat jinak než mluvnice. Řadu jevů je třeba zjednodušovat nebo je k sobě řadit způsobem, který by při komplexním a systematickém mluvnickém výkladu nebyl praktický, pro potřeby výuky je ale výhodnější.

Z těchto důvodů jsme naše výklady nikdy otrocky nepřebírali z mluvnic, nýbrž jsme všechny gramatické jevy samostatně promýšleli, snažili se dobrat jejich podstaty a teprve poté hledali co nejvhodnější formu jejich vyjádření. Tento náš postup se projevuje mimo jiné i tím, že se oproti běžným učebnicím často při výkladu nespokojujeme jen s prostým konstatováním gramatických fakt, ale snažíme se podávat i jejich zdůvodnění a ozřejmovat hlubší principy, jež v řeckém jazyce fungují. Takto se např. při probírání vedlejších vět s konjunktivem pokoušíme objasnit též hlubší důvody, které k volbě konjunktivu vedou, a umožnit tak přemýšlivým studentům, aby si v budoucnu dokázali funkci konjunktivu vysvětlit i ve větách, které by se snad ze základní typologie vedlejších vět vymykaly. Rovněž nahrazování konjunktivu optativem po řídícím slovese v historickém čase v těchto větách vysvětlujeme

[1] Extrémním příkladem je CARL A. P. RUCK, *Ancient Greek: A New Approach*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1997. V této učebnici jsou např. pády probírány každý zvlášť napříč všemi deklinacemi...

principielně, a proto je v lekci o vedlejších větách s konjunktivem vůbec nezmiňujeme a probíráme je až o lekci dál jakožto jednu z mnoha aplikací obecného pravidla o fungování zástupného optativu. Odchylujeme se tím sice od běžné výkladové praxe, výsledkem však je, že student se nemusí u každé vedlejší věty mechanicky učit dvě formy (jednu s konjunktivem a druhou s optativem), nýbrž si všechny optativní varianty s pomocí jednoduchého pravidla od všech základních konjunktivních forem odvodí.

V gramatické terminologii se vydáváme cestou maximální vstřícnosti vůči studentům nefilologických oborů. Snažíme se být co nejsrozumitelnější, a kde je to možné, dáváme přednost české terminologii před latinskou. Neostýcháme se na několika místech razit dokonce vlastní termíny, pokud nám ty stávající připadají málo srozumitelné (hovoříme např. o „nadbytečných" záporkách namísto o záporkách „expletivních" či o „budoucím perfektu" namísto nic neříkajícího „futurum exactum"). Někteří učitelé na klasických filologiích nám to možná budou mít za zlé, jistě však pro ně nebude problém studenty při výkladu naučit jinému pojmosloví.

Oproti mnoha jiným učebnicím klademe menší důraz na morfologii a větší na syntax. Je nepochybné, že dobré zvládnutí morfologie je podmínkou k tomu, aby studenti byli schopni číst řecky. Dle našeho názoru ale skutečné učení řečtiny začíná až se syntaxí. Zvládnout např. slovesné tvary a stupnice není jistě v řečtině snadné, v zásadě jde však o mechanický úkon, který nakonec při troše píle zvládne každý – nemluvě o tom, že většinu nejzáludnějších tvarů si lze vždy snadno najít ve slovníku. Již zdaleka ne každý se ale naučí správně konstruovat řecké věty. Z tohoto důvodu zařazujeme například i relativně podrobné (byť ve srovnání s mluvnicemi opět zjednodušené) výklady o pádových vazbách či záporkách, které v učebnicích nebývají právě obvyklé.

Naší základní snahou je probírat látku v relativně velkých, tematicky ucelených blocích. Zatímco *Cvičebnice jazyka řeckého* potřebuje např. na souhláskové kmeny třetí deklinace plných sedm lekcí, v naší učebnici jsou probrány v jediné lekci. Student díky tomu jasně vidí podobnost mezi všemi typy a nemá pocit, že třetí deklinace je cosi nekonečně složitého. Výklad se zároveň snažíme rozvrhovat co nejsystematičtěji. Vyhýbáme se tomu, aby jevy podobného typu byly po troškách rozesety po celé učebnici, a snažíme se je naopak probírat pospolu.

Systematičnost výkladu vede k tomu, že učebnice dokáže zčásti suplovat roli gramatiky. Pokud si student zapamatuje, že všechny pádové vazby byly systematicky probrány v lekcích 15-17 a všechny participiální vazby v lekcích 10-11, bude při setkání s jakýmkoli dalším záludným pádem či participiem vědět, kam se obrátit. Jevy vykládané v řadě různých lekcí (časování sloves, skloňování jmen apod.) pak shrnujeme též v přehledových tabulkách. Ideálně by měl student pochopitelně konzultovat řeckou mluvnici, z vlastní zkušenosti

však dobře víme, že práce s existujícími mluvnicemi není pro začátečníka snadná. Jediná dnes v češtině dostupná *Mluvnice řeckého jazyka*, sepsaná původně Jindřichem a Václavem Niederlem a zrevidovaná v roce 1956 Ladislavem Varclem, je ke studentům krajně nevstřícná a pro výuku řečtiny nevhodná: výklady jsou příliš stručné a odborné zároveň, řecké příklady nebývají přeloženy (a když ano, pak nejčastěji do latiny), schází rejstřík, který by studentům umožňoval ten či onen gramatický jev rychle nalézt. O poznání příjemnější a efektivnější je práce se zahraničními gramatikami – zejména se skvělou Smythovou *Greek Grammar*, jež navzdory svému stáří zůstává patrně nejlepší mluvnicí určenou pro praktické používání. Ani ta ovšem pro začátečníky není nejideálnější, neboť jich většinu odradí svým značným rozsahem. V naší učebnici na obě zmíněné mluvnice pravidelně odkazujeme, zároveň však dáváme studentům možnost se bez nich poměrně dlouho obejít a používat pouze naše vlastní gramatické výklady a přehledy. Do jaké míry budou studenti s gramatikami v průběhu výkladu pracovat, záleží samozřejmě do značné míry na učitelích. Lze očekávat, že mnozí učitelé na klasických filologiích budou od počátku práci s *Mluvnicí řeckého jazyka* vyžadovat. Stejně tak je ale podle nás myslitelné, že si studenti v prvním roce až dvou vystačí s naší učebnicí (kombinovanou případně se skvělým *Souhrnem starořecké gramatiky* Dagmar Muchnové) a později budou pro složitější gramatické problémy konzultovat Smythovu *Greek Grammar*, jejíž podrobné rejstříky umožňují snadnou práci i tomu, kdo s ní nikdy před tím ve větší míře nepracoval.

Řecké cvičné texty

Zásadním rozhodnutím při sestavování řecké učebnice je vždy typ vět, na nichž si studenti budou látku osvojovat: má autor věty sám vytvářet, nebo má pracovat s reálnými větami z dochovaných textů? Výhody první strategie jsou zřejmé: umožňuje věty takříkajíc „šít látce na míru" a dává autorovi obrovskou flexibilitu. Ještě větší jsou ovšem úskalí této metody. Věty vytvořené moderními filology bývají v první řadě podstatně jednodušší a nepozorovaně přizpůsobují řecké vazby současným jazykům. Výsledkem je, že věty sice gramaticky odpovídají všem pravidlům, ale reálné řečtině se navzdory tomu podobají jen zdánlivě. Jakmile se pak student po čase pokusí číst opravdové řecké texty, shledává často, že jejich větné skladbě vůbec nerozumí. Učebnice jej sice naučila izolovaně zacházet s jednotlivými syntaktickými jevy, nenaučila ho však jejich typicky řeckým kombinacím. Druhá nevýhoda tvorby vlastních vět je obsahová: umělé věty bývají často banální, naivně didaktické a mnohdy až infantilní. Navenek se studentům snaží zprostředkovat antické reálie, svou formou se však s nimi míjejí a ve výsledku odkrývají spíše mentální svět moderních filologů než Řeků samotných. Všem těmto úskalím je jistě možné se vyhnout. Názorným příkladem je patrně nejlepší v současnosti

používaná anglosaská učebnice *Athenaze: An Introduction To Ancient Greek* M. Balmeho a G. Lawalla (2 vols., New York – Oxford: Oxford University Press, 1995), která od počátku pracuje s dlouhými souvislými texty, jež navzdory své umělosti mají vysokou úroveň a jsou důstojnou četbou pro vysokoškolské studenty. Podobný výkon nicméně vyžaduje kombinaci tvůrčí odvahy a filologické kompetence, jaká je vlastní jen nemnohým.

Z těchto všech důvodů se k vytváření umělých vět uchylujeme jen z nouze v několika prvních lekcích, obecně se však vydáváme cestou vět reálných. Nevyhnutelným důsledkem našeho přístupu je, že věty v naší učebnici jsou často o poznání obtížnější, než bývá obvyklé. Tato skutečnost bude v průběhu výuky možná pro studenty nepříjemná, jsme však přesvědčeni, že ve výsledku bude mít dobrý efekt. V učebnicích s umělými větami bývají mnohdy i ve velmi pozdních lekcích věty tak snadné, že jich student většinu zkonstruuje intuitivně, jak je navyklý z moderních jazyků. Reálná řečtina je však o poznání těžší než moderní jazyky a intuitivně ji konstruovat nelze. Namísto toho je třeba si osvojit přísně gramatický postup, kdy student počínaje přísudkem a podmětem postupně rozplétá všechny další větné členy a systematicky z nich rekonstruuje složitou stavbu celé věty. V naší učebnici proto studenta s reálnými texty konfrontujeme již od samého počátku a snažíme se mu názorně předvádět, že s intuicí si nevystačí ani u těch nejjednodušších větiček, natož pak u složitějších souvětí.

Věty se v mezích možností snažíme vybírat tak, aby byly inteligentní či vtipné a reprezentovaly z nějakého pohledu řeckou kulturu (ať už z jejích lepších či horších stránek). Abychom tento „dokumentární" aspekt umocnili, uvádíme u vět důsledně též odkazy na jejich zdroj, díky němuž má student možnost vidět, jakou vrstvu antiky reprezentují. Většina vět pochází od autorů post-klasických, věcně se však většinou tak jako tak ke klasické době vztahují a rozvíjejí její motivy. Tématům specifickým pouze pro pozdní antiku se povětšinou vyhýbáme, stejně jako textům křesťanským (vyjma několika případů, kdy křesťanský text pracuje s motivy obecně řeckými). Při výběru vět krom tradiční metody výpisků z četby hojně využíváme též vyhledávání v TLG; díky němu dokážeme pracovat s mimořádně velkou škálou textů, a daří se nám tak obsahovou zajímavost s gramatickou relevancí skloubit v míře, jež u starších učebnic nebyla možná.

„Ideologická" strategie učebnice

Od většiny učebnic se při výběru vět poněkud odlišujeme v naší „ideologické" strategii, tj. ve volbě typických obrazů řecké kultury, s nimiž se studenti v našich větách potkávají a jimiž chtě nechtě zůstanou nadlouho ve svém vidění Řecka ovlivněni. V učebnicích řečtiny dlouho dominoval výchovný ideál Řecka coby zdroje a mravního vzoru evropské kultury. Dobrým

příkladem je *Cvičebnice*, jejíž autoři v předmluvě výmluvně konstatují, že cvičné věty volili tak, aby jejich obsahová stránka „podporovala zároveň vždy mravní a společenskou i citovou výchovu studujících". Ani naše učebnice se podobnému dopadu na studenty nemůže vyhnout, zároveň se však snažíme výchovný důraz posunout mírně odlišným směrem. Přímočaré nabádání ke ctnosti působí v naší postmoderní době spíše komicky a asi sotva koho by učinila mravnějším člověkem. Snažíme se proto vyhýbat větám prvoplánově a banálně mravoučným (byť se nám to zvláště v raných lekcích ne vždy daří). Namísto toho stavíme často do popředí méně konvenční aspekty řecké etiky. Častými aktéry našich vět jsou řečtí filosofující mudrci, kteří nabízejí etický ideál, jenž je v mnoha ohledech provokativní a nesamozřejmý: umí vědomí lidské omezenosti spojovat s vnitřní jistotou a pohrdáním davy; kladou si nejvyšší etická měřítka, ale dospívají k nim mnohdy způsobem, jenž se vymyká běžným představám o dobrém chování; jsou přesvědčeni, že člověk se nemá řídit vnějškovými pravidly a měřítka dobra si musí nalézt sám v sobě. Pevně věříme, že sarkasmus kynika Diogena či bohorovná životní odvaha stoika Epiktéta jsou pro dnešního mladého člověka podnětnější než naivní nabádání k obraně vlasti a úctě k zákonům.

Obecně silný důraz klademe na jinakost řecké kultury. Jestliže v éře klasických gymnázií byla akcentována spíše podobnost Řecka s naší kulturou, v naší učebnici se do popředí dostává jeho odlišnost. Jeden z hlavních přínosů humanitního vzdělání by dnes podle našeho názoru měl spočívat v tom, že studenta zbavuje omezenosti a učí jej, jak se vyrovnávat s jinakostí. Řecko je pro tento účel ideální, neboť stojí na rozhraní našeho a cizího. V mnoha ohledech na ně navazujeme, zároveň se však při bližším pohledu ukazuje být od naší civilizace v mnohém zásadně odlišné. Tuto odlišnost se snažíme předvést, a proto namísto neutrálních příběhů z řeckých dějin často volíme témata pro moderní čtenáře překvapivá a nestandardní. Necháváme je nahlédnout do zákulisí řeckého otrokářství, předvádíme jim drsné instituce klasické Sparty, pravidelně je konfrontujeme se všudypřítomnou řeckou misogynií. Máme-li představit athénskou demokracii – standardní to téma všech řeckých učebnic –, činíme tak záměrně očima provokativního antidemokratického pamfletu *Athénská ústava*. Pozornost věnujeme též řeckému náboženství, jež je nám také dnes v mnoha ohledech cizí, a skýtá proto řadu podnětů k zamyšlení. Všechny tyto body jsou akcentovány též v našich výkladech k reáliím, jimiž lekce prokládáme a které mají zpravidla přímý vztah k některým cvičným textům.

Jak lze s učebnicí pracovat

Učebnice je rozvržena do 33 lekcí, které lze probírat různým tempem v závislosti na tom, jak velkou hodinovou dotaci má vyučující k dispozici. Lekce jsou koncipovány tak, aby během 90 vyučovacích minut bylo možno

pohodlně probrat základní řeckou četbu, doplněnou případně vybranými úkoly ze cvičení či větami na překlad do řečtiny. Počínaje lekcí 12 přidáváme k základním četbám poskládaným z řady různých vět též souvislé četby doplňkové, které vyučující do výuky může a nemusí zahrnout. Zprvu jsou krátké, ale od lekce 18 se prodlužují a jsou navrženy tak, aby každá zabrala celých 90 minut. Chce-li tedy učitel se studenty přečíst všechny, bude spolu se základními četbami potřebovat minimálně 50 devadesátiminutových vyučovacích hodin. To jinými slovy znamená, že při dotaci 90 minut týdně je možno učebnici pohodlně probrat za dva roky (byť s nevyhnutelným vynecháním řady cvičení a překladů do řečtiny). Při větší dotaci ji lze probrat za rok, jakkoli to pro studenty zejména v prvním semestru bude znamenat značný nápor.

Výklady gramatiky jsou natolik podrobné, aby učitel v krajním případě již sám žádný výklad provádět nemusel a studenti si byli schopni vše nastudovat sami. Tento fakt jistě uvítají zejména učitelé s nízkou hodinovou dotací, kteří díky tomu s gramatikou nebudou muset ztrácet čas a zbude jim více prostoru na cvičení. Předpokládáme pochopitelně, že učitelé na klasických filologiích se s naším výkladem nespokojí a budou mít potřebu jej doplňovat a sami jej důkladně procházet. V našich vlastních kurzech pro nefilology si nicméně s písemným výkladem v zásadě vystačíme a ústnímu probírání gramatiky věnujeme jen minimum času.

Jakkoli naše učebnice počítá s intenzivním samostudiem, rozhodně to neznamená, že by byla určena pro samouky. Naučit se bez pedagogického vedení tak obtížný jazyk, jakým řečtina je, svedou dle našeho názoru jen zcela výjimečně lingvisticky nadaní jedinci. Běžní studenti se bez pomoci učitele neobejdou, neboť řadu vět bez jeho dohledu nebudou s to zkonstruovat. Nepostradatelná role učitele řečtiny spočívá v tom, že tápající studenty navádí svými otázkami, které jim pomohou se ve větě gramaticky zorientovat, a tím je zároveň učí, jaké otázky si při konstruování řeckých vět mají klást sami. Právě tento pracný dialog mezi učitelem a studenty je podle nás při studiu řečtiny zásadní.

Příloha: Rozvržení mluvnických výkladů do lekcí

1. Alfabéta, fonetika, diakritika, interpunkce
2. Přízvuk
3. Přehled skloňování jmen. Druhá deklinace. Člen. Přívlastkové a doplňkové postavení adjektiv
4. První deklinace. Adjektiva 1. a 2. deklinace. Osobní zájmena. Zájmeno αὐτός, -ή, -ό
5. Přehled časů, způsobů, rodů a konjugací slovesa. Indikativ, infinitiv a imperativ prézentu a futura aktiva thematických sloves. Zvratná zájmena. Postup při překladu vět hlavních

6. Indikativ imperfekta a aoristu aktiva
7. Vztažná zájmena. Infinitivní vazby. Věta účinková. Exkurs: Jambický trimetr
8. Mediopasivum: indikativ prézentu, futura, imperfekta a aoristu. Slovesa s předložkovou předponou
9. Třetí deklinace: souhláskové kmeny. Tázací a neurčité zájmeno
10. Participium aktiva. Syntax participia I: příslovečné a přívlastkové
11. Participium media. Syntax participia II: doplňkové participium, genitiv a akuzativ absolutní
12. Stupňování adjektiv a adverbií
13. Zájmena ukazovací a přivlastňovací. Adjektiva πᾶς, μέγας a πολύς
14. Stažená slovesa -άω a -έω. Stažené futurum
15. Stažená slovesa -όω. Pádová syntax I: předmětová užití
16. Třetí deklinace: σ-kmeny. Pádová syntax II: příslovečná určení
17. Třetí deklinace: samohláskové kmeny. Stažená jména první a druhé deklinace. Pádová syntax III: genitiv u jmen
18. Konjunktiv: tvary prézentu a aoristu aktiva a media. Konjunktiv v hlavní větě. Podmínkové souvětí futurální a opětovací v přítomnosti
19. Optativ: tvary prézentu, futura a aoristu aktiva a media. Optativ v hlavní větě: přací a potenciální. Podmínkové souvětí potenciální a ireálné
20. Konjunktiv ve vedlejší větě obavné, snahové, účelové a časové
21. Optativ zástupný. Participium a infinitiv s ἄν. Souhrnný přehled užití optativu
22. Aorist a futurum pasiva. Slovesné adjektivum
23. Perfektum aktiva a media
24. Perfektum media u sloves ražených. Plusquamperfektum aktiva a media. Budoucí perfektum
25. Athematická slovesa: obecná charakteristika. Prézens aktiva
26. Athematická slovesa: imperfektum a aorist aktiva
27. Athematická slovesa: mediopasivum
28. Athematická slovesa: konjunktivy a optativy. Futurum, perfektum a pasivní aorist athematických sloves
29. Prostokmenná athematická slovesa εἰμί, εἶμι a φημί
30. Prostokmenné aoristy ἔβην, ἔγνων a ἔφυν
31. Sloveso οἶδα. Duál
32. Záporky
33. Číslovky

Radek Chlup (Praha)

Aspekty jazykovedy v klasickej filológii

(Workshop, 13.-14. apríla 2007, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Klasická filológia je disciplínou, ktorá sa zriedkavo a veľmi pomaly poddáva vplyvom moderných vedeckých prúdov a teórií, no na druhej strane možno aj vidieť, že v poslednom čase svetová tendencia vývinu tejto disciplíny smeruje od tradičnej filológie (*Philology*) viac ku všeobecným problémom antickej kultúry (*Classics*). V oboch smeroch sú otázky jazykovedy postupne eliminované – v tradičnom modeli niekedy redukované do podoby výučby gramatiky a syntaxe, v modernom zase iba spracované okrajovo pre potreby ostatných otázok kultúry.

Z takýchto dôvodov sa 13.-14. apríla 2007 uskutočnil v priestoroch Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave medzinárodný vedecký workshop pod názvom *Aspekty jazykovedy v klasickej filológii*, organizovaný Katedrou klasickej a semitskej filológie FiF UK a Slovenskou jednotou klasických filológov. Hlavným cieľom stretnutia bolo predstaviť študentom, ale aj ostatným kolegom úlohu, miesto a rôzne aspekty jazykovedy v modernej klasickej filológii. Zároveň chceli organizátori vytvoriť priestor pre výmenu skúseností a nadviazanie užších profesionálnych a osobných kontaktov medzi kolegami pôsobiacimi v tejto oblasti v stredoeurópskom regióne.

Na podujatí boli reprezentované nasledujúce pracoviská: Univerzita Karlova v Prahe, Masarykova univerzita v Brne, Viedenská univerzita, Varšavská univerzita, Jagellonská univerzita v Krakove, Prešovská univerzita, Trnavská univerzita a Univerzita Komenského v Bratislave. Prednesené príspevky ukázali celé spektrum možností skúmania gréckeho a latinského jazyka – od problémov deskriptívnej gramatiky cez historickú gramatiku, etymológiu k otázkam indoeurópskej jazykovedy a možnosti využitia v nej gréckeho či latinského materiálu, či tiež konkrétnym perspektívam spracovania materiálu antických jazykov vo forme vedeckých projektov (A. Bartoněk, *Pětiletý výzkumný záměr „Problematika starých jazyků“*).

V skupine prednášok týkajúcich sa deskriptívnej gramatiky bola zastúpená predovšetkým grécka syntax, jej konkrétne problémy (D. Muchnová, *Nové přístupy k interpretaci ἐπεί u Homéra*), alebo komplexnejšie otázky (K. Loudová, *K funkční analýze řecké věty*), niekedy na pomedzí syntaxe a pragmalingvistiky či sémantiky (P. Lorenz, *Zur Problem des Perfekts des nicht mehr bestehenden Sachverhalts im Griechischen [und zum Gebrauch, den Aristoteles davon macht]*); prítomná bola tiež kontrastívna analýza (H. Kurzová, *Ke srovnání řecké a latinské syntaxe*). Okrem syntaxe boli diskutované aj problémy latinskej morfológie, a to najmä morfematickej analýzy latinskej slovnej zásoby a možností jej využitia v práci na latinskom slovníku (F. Šimon, *K morfematickej analýze latinčiny*).

Z latinskej historickej gramatiky bola predmetom vystúpení predovšetkým historická fonológia, napr. nové poznámky k na prvý pohľad klasickým problémom, ako napr. „Lachmannov zákon“ (H. Eichner, *Neue Überlegungen zu Lachmanns Gesetz [Typ āctus mit Langvokal]*), či vývin intervokalického /s/ v latinskom jazyku (B. Machajdíková, *K vývoju intervokalického s v archaickej latinčine*) – obe vystúpenia situované v širšom italickom kontexte. Takisto v prípade originálneho a veľmi zaujímavého prístupu k otázke príčin vokalických zmien v latinských vnútorných slabikách (L. Pultrová, *Vokalismus latinských vnitřních slabik*) – ktoré možno nesúvisia s povahou latinského prízvuku, ale dajú sa vysvetliť ako stopy indoeurópskeho apofonického nulového stupňa. Etymológia a jej konsekvencie pre gramatický systém (3. deklinácia) boli ilustrované na príklade pôvodu dodnes dobre nespracovaného lat. *mēlēs* „jazvec“ (R.-P. Ritter, *Lateinisch mēlēs und die Konstituierung der III. Deklination*) s paralelami v baltských jazykoch a v jazyku fínskom.

Okrem týchto „klasických“ tém boli prednesené aj iné veľmi zaujímavé otázky, napr. latinskej pragmalingvistiky či teórie komunikácie (B. Krylová, *Nezdvořilost jako komunikační strategie*), epigrafiky a epigrafických dokladov o mágii v latinskom (ale aj širšie italickom) prostredí (D. Urbanová, *Poznámky k latinským proklínacím tabulkám z území staré Itálie*). Svoje miesto si našla aj biblická gréčtina s konkrétnymi problémami prekladu do moderných jazykov (H. Panczová, *Problémy prekladu z biblickej gréčtiny*) či mykenológia s problémom interpretácie krétskych toponým v lineárnych tabuľkách (R. Sucharski, *Ru-ki-to i Lyktos – problemy interpretacji*), ale taktiež otázky pregréckeho dialektálneho kontinua na Balkáne (W. Sowa, *Balkan-indogermanisch – medzi typológiou a dialektológiou*).[1]

Pútavé stretnutie pritiahlo veľa záujemcov, nielen klasických filológov, ale aj členov ostatných disciplín, preto najdôležitejším výsledkom konferencie bolo najmä nadviazanie trvalých kontaktov a integrácia vedeckého, lingvistického prostredia. Moderné vedecké názory a vysoká odborná úroveň príspevkov mali veľmi pozitívnu odozvu aj u študentov, pre ktorých to bola možnosť stretnúť sa naživo s vedou a počuť príspevky a názory súvisiace s praktickým výskumom. Treba dúfať, že sa vzbudený záujem odzrkadlí

[1] Pozri program na http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=1756.

v budúcnosti v tom, že študenti sami budú pokračovať v spracovávaní otázok jazykovedy klasických jazykov, alebo sa im ona stane východiskom k iným disciplínam, ktorých základom je lingvistické vzdelanie.

Prednesené referáty budú publikované v odbornom zborníku bratislavskej fakulty *Graecolatina et Orientalia*. Možno očakávať, že sa táto úspešná iniciatíva stane základom konkrétnej spolupráce v rámci lingvistiky v stredoeurópskom priestore a inšpiráciou pre vznik spoločných vedeckých projektov v rámci rozličných medzinárodných vedeckých programov.

Wojciech Sowa (Krakov – Bratislava)

Konference „Laetae segetes iterum“

Ve dnech 16.-19. října 2007 se konala v Univerzitním centru Telč Masarykovy univerzity mezinárodní konference „Laetae segetes iterum“, určená studentům doktorských studijních programů, kteří se ve svých výzkumech zabývají klasickými, medievistickými, novolatinskými, byzantologickými a neogrécistickými studii. Ústav klasických studií Masarykovy univerzity touto konferencí, jak ostatně napovídá její název, navázal na první „úrodnou setbu“, tedy na předchozí mezinárodní setkání studentů Masarykovy univerzity a Univerzity Vídeň, uspořádané v Brně 24.-25. listopadu 2005. Tentokrát však přizval ke spolupráci také další středoevropské univerzity, a v Telči tak mělo možnost představit výsledky své práce téměř padesát mladých odborníků z univerzit v Bratislavě, Brně, Budapešti, Praze, Piliscsabě, Szegedu, Vratislavi a ve Vídni. V tak velkém rozsahu mohl být celý projekt připraven především díky podpoře Rakouské kontaktní kanceláře pro vědu a výzkum (ASO, Austrian Science and Research Liason Office Brno) a výzkumného záměru MSM 0021622435 „Středisko pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních“, řešeného na Filozofické fakultě MU, v jehož rámci byl také realizován.

Program konference byl rozdělen do několika tematických bloků, jimž předsedali pedagogové ze všech zúčastněných univerzit. V čele nejvíce zastoupené sekce antické literatury, která probíhala v prvních třech jednacích dnech, stáli postupně Gościwit Malinowski (Vratislav), Katarina Petrovićová (Brno), Kurt Smolak (Vídeň), Ibolya Tar (Szeged) a László Takács (Budapešť). Byzantologickou a neogrécistickou sekci, zařazenou do programu 17. 10. souběžně s antickou literaturou, vedli Vladimír Vavřínek (Praha) a Carolina Cupane (Vídeň), sekci antických dějin (na programu 18. 10.) potom Jarmila Bednaříková a konečně sekci latinské medievistiky a neolatinistiky, která program konference 19. 10. uzavřela, Jana Nechutová (Brno). Každý tematický blok byl uveden delší odbornou přednáškou a doprovázen řízenou diskusí. K příjemné atmosféře přispívalo nejen prostředí půvabného historického města, ale také jednotlivá večerní formální i neformální setkání všech účastníků. Snad se tak podařilo naplnit hlavní záměr projektu, jímž bylo vytvořit mezi začínajícími odborníky pevné pracovní i přátelské vazby, a otevřít jim tím prostor pro budoucí spolupráci a lepší informační výměnu v středoevropském univerzitním prostředí.

Poděkování patří jak Ireně Radové, která program konference vymyslela a organizačně připravila, tak také mnoha kolegům i studentům Ústavu klasických studií, kteří se zdárně podíleli na jeho zajištění.

Katarina Petrovićová (Brno)

Klasické jazyky pro jednadvacáté století

Třebaže latina a stará řečtina jsou neodmyslitelně spjaty jak s antickými, tak židovsko-křesťanskými kořeny naší civilizace, nedostává se jim v soudobé Evropě, tím spíše pak v naší zemi, kde byla jejich výuka za minulého režimu systematicky omezována, potřebného zájmu a místa ve školním kurikulu. Jednou z příčin jejich nevysoké popularity mohou být i zastaralé vyučovací metody, které občas připomínají spíše dobu *Študáků a kantorů* než počátek jednadvacátého století. Právě proto se latináři a řečtináři v řadě zemí společně zamýšlejí nad způsoby výuky, které by jejich obor v přátelském podání přiblížily mentalitě moderního člověka. Příspěvkem k tomuto snažení byla i konference *Netradiční přístupy k výuce klasických jazyků*, kterou ve dnech 6. a 7. listopadu uspořádala Katedra klasické filologie FF UP. Konference se konala v rámci grantového projektu FRVŠ 2007 *Propagace výuky latinského jazyka*, jehož řešitelkou je vedoucí katedry PhDr. Barbara Pokorná, Ph.D. Hosty konference byli nejen vysokoškolští učitelé z Karlovy univerzity, Masarykovy univerzity a Palackého univerzity, ale i středoškolští učitelé. Právě tvůrčí a vstřícná kooperace vysokoškolských a středoškolských učitelů je při inovaci výuky klasických jazyků navýsost důležitá, neboť jejich znalost studenti nejvíce zúročí právě ve vysokoškolském studiu jak přírodních, tak humanitních oborů.

Na moderní metody využití informačních technologií upozornily referáty o e-learningu a jeho využití v tak rozmanitých oblastech, jako je novozákonní řečtina (Mgr. Jiří Pavlík), četba klasických latinských textů (PhDr. Katarina Petrovićová, Ph.D.) či studium jazyků starověké Itálie (PhDr. Daniela Urbanová, Ph.D.). Pozornost byla věnována i výuce živé latiny, v níž dnes přední místo v republice zaujímá pražský Ústav řeckých a latinských studií FF UK. V tomto ohledu zaslouží zvláštní pozornosti lingvisticky orientované referáty prof. PhDr. Bohumily Mouchové, CSc., a Mgr. Barbory Krylové, Ph.D., které upozornily jak na široké možnosti, tak omezení využívání živé latiny v univerzitním kurikulu. Bohaté možnosti využívání mezipředmětových vztahů při popularizaci antických tradic české kultury v gymnaziální výuce představila ve svém referátu PhDr. Jana Kepartová, CSc., z Pedagogické fakulty UK. Moderní srovnávací pohled na syntax antických jazyků a využití takového pohledu při její výuce nastínil ve svém živém a ilustrativním referátu prof. PhDr. Antonín Bartoněk, DrSc., z brněnského Ústavu klasických studií FF MU. Na potřebu mezioborové spolupráce při výuce latiny ve vztahu

k lékařským vědám upozornil originální příspěvek PhDr. Pavla Nečase z Lékařské fakulty UK v Hradci Králové. Způsoby, jak motivovat žáky pro studium latiny a jak zároveň aktivně prosazovat latinu ve středoškolském kurikulu, připomněl entuziasticky podaný referát PhDr. Josefa Prose z gymnázia Boskovice.

Třebaže hosty konference byli většinou odborníci a profesionálové, ať již učitelé či studenti, rozhodně se nejednalo o nějaké přesvědčování přesvědčených či naopak společné truchlení nad neutěšeným postavením klasických jazyků v kontextu českého školství a vzdělanosti obecně, nýbrž o tvůrčí výměnu nových idejí a konkrétních metod, které mohou obohatit jejich výuku, a tak nejlépe přispět k zvýšení jejich prestiže. Konference tak prakticky podpořila hlavní myšlenku vinoucí se přednáškou brněnské profesorky Jany Nechutové *Otcové synům. Latinská kontinuita Západu*, konané na olomoucké univerzitě shodou okolností téměř paralelně s konferencí v rámci již tradičního cyklu výročních přednášek k poctě prvního rektora znovuobnovené Palackého univerzity Josefa Ludvíka Fischera, totiž že bez znalosti vlastních kořenů a tradice každá civilizace zahyne. Aby však o tyto kořeny byl i v dnešní informacemi a podněty všeho druhu přesycené době zájem, je třeba, aby způsoby poznávání naší tradice byly někdy výrazně netradiční...

Lubor Kysučan (Olomouc)

Správa o konferencii „Klasický filológ v úlohe prekladateľa“

Agilná Katedra klasických jazykov Trnavskej univerzity v spolupráci so Slovenskou jednotou klasických filológov usporiadala dňa 29. novembra 2007 pri príležitosti 15. výročia obnovenia Trnavskej univerzity ako aj 10. výročia úmrtia profesora Miloslava Okála konferenciu Klasický filológ v úlohe prekladateľa. Táto sa konala v aule Pázmaneum, v reštaurovanej budove bývalej lekárskej fakulty Trnavskej univerzity a genius loci bol na konferencii evidentný.

Téma konferencie bola zvolená veľmi vhodne, pretože preklad je niečo, s čím sa každý klasický filológ stretáva denne a predsa je to taká pestrá a rozsiahla oblasť. Konferenčné príspevky boli rôzne ponímané, niektoré sa snažili o generalizáciu, niektoré len prezentovali čiastočné problémy, resp. ich exemplifikovali prekladmi z istých latinských textov. Po úvodných všeobecných prednáškach (Májeková, H.: *Preklad ako filologický a interpretačný problém*; Polgár, A.: *Domestikácia, rekonštrukcia, integrácia*) odzneli príspevky na rôzne témy z klasickej filológie: M. Okál ako prekladateľ (Slošiarová, M.: *Preklady Miloslava Okála v zbierkach Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine*; Škoviera, D.: *Okál ako kritik prekladu*), preklad niektorých žánrov (Šotkovská, K.: *Neľahká úloha v ľahkom žánri (úskalia prekladu epigramatickej poézie do slovenčiny)*; Bažil, M.: *Možnosti překladu centonové poezie aneb jak překládat nevyslovené?*; Kordoš, J.: *Problémy prekladania hexametrov do slovenčiny*), preklad v rôznych kultúrach (Csehy, Z.: *Perspektívy maďarského prekladu z hľadiska časomiery*; Kuťáková, E.: *Horatiův list Ad Pisones v překladu K. S. Macháčka*; Šmatlák, J.: *Česká antická knihovna*; Engelbrecht, W. – Engelbrechtová, J.: *Překlady z nizozemštiny do latiny a naopak*), biblický preklad, preklad cirkevných otcov a náboženských textov (Panczová, H.: *Latinské preklady Biblie od staroveku po súčasnosť: teória a technika prekladu*; Artimová, J.: *Translatologické problémy biblického textu*; Brodňanská, E.: *Biblické odkazy v poézii Gregora Nazianzského*; Andoková, M.: *Úskalia prekladu rétorického aparátu z diel sv. Augustína do slovenského prekladového textu*; Horka, R.: *Paralelizmus a iné rečové figúry v Augustínových kázňach*; Olejník, V.: *Problematika odbornej terminológie v prekladoch latinských kanonických vizitácií*; Škovierová, A.: *Náboženské dielo L. Blosia a jeho preklad*), odborný preklad (Valachovič, P.: *Preklad odborných vojenských názvov a terminológie v sloven-*

ských a českých prekladoch latinských autorov; Balegová, J.: *Revízia Košeckého prekladu Wernerovho spisu De admirandis Hungariae aquis Hypomnemation*; Šimon, F.: *Poznámky k prekladu medicínskeho textu*), problémy prekladu konkrétnych autorov (Nagy, I.: *Erazmus Rotterdamský a jeho Výchova kresťanského vladára z pohľadu moderného čitateľa a prekladateľa*; Sipekiová, N.: *Problematika prekladu frazeologizmov v učebnici latinčiny z 18. storočia*; Juríková, E.: *Problémy prekladu a interpretácie Notícií Mateja Bela*).

Program bol nahustený na jeden deň, prednášajúci však boli disciplinovaní a konferencia skončila v plánovanom čase. Večer účastníci naplnili význam slova symposion a v Okaliane, študovni katedry, obklopení knižnicou profesora Okála, mohli diskutovať nadhodené problémy, aby si tým vynahradili skutočnosť, že na diskusiu nebol čas.

Katedra klasických jazykov plánuje príspevky vydať v treťom zväzku zborníka *Sambucus*. Jeho druhý zväzok predstavil prof. Škoviera v prestávke rokovania. Kolegom z trnavského pracoviska patrí naša vďaka za ich iniciatívu a prácu spojenú s usporiadaním tejto konferencie.

František Šimon (Košice, Prešov)

Letní škola klasických studií 2007

Také letos byl pro všechny milovníky latiny a antiky začátek prázdnin ve znamení tradiční Letní školy klasických studií, jež se ve zdraví a dobré kondici dočkala již patnáctého ročníku. Milým hostitelem byl Filozofický ústav AV ČR – Kabinet pro klasická studia ve spolupráci s Asociací učitelů klasických jazyků ALFA.

Účastníci letní školy našli přístřeší v příjemných prostorách Prezídia AV ČR v Praze na Národní třídě. Od 1. do 4. července 2007 zájemci vyslechli 10 přednášek renomovaných i mladých odborníků z různých pracovišť (FIÚ AV ČR, ÚŘLS FF UK, KH FF UP atd.), v dopoledních hodinách potom pod laskavým vedením odborníků četli a rozebírali latinské texty antické, středověké i novověké provenience. Celý program byl zakončen komentovanou prohlídkou Sbírky starého umění NG ve Šternberském paláci, kde se úlohy průvodce ujal Vít Vlnas.

A co měly všechny tyto aktivity společného? Letošní Letní škola klasických studií se nesla ve znamení tématu Antika jako politikum. Jednotlivá čtení i přednášky přinášely různé pohledy na danou problematiku, např. *Antika ve službách habsburské dynastické politiky – umělecký program pražské korunovace Karla VI. v roce 1723* (přednáška Štěpána Váchy) nebo *Antika a národní obrození* (přednáška Josefa Zumra).

Závěrem lze říci, že 15. ročník Letní školy klasických studií se nadmíru vydařil a nezbývá než se těšit na ročník 16., který přátele antiky zavede do slovenské Trnavy.

Jana Kadečková (Praha)

Výzkum oázy el Hajez v egyptské Západní poušti

Oáza Bahreja ani její jižní část el Hajez i přes svou odlehlost nepatří k neznámým oblastem Západní pouště. Do povědomí odborné i laické veřejnosti se dostala především v souvislosti s objevem tzv. Zlatých mumií, který v roce 1996 učinil egyptský archeolog Zahi Hawass. I tento senzační nález vedl odpovědné egyptské instituce k vyhlášení projektu dokumentace a záchrany památek a archeologických lokalit v této oblasti, ležící více než 400 km jihozápadně od Káhiry. V rámci projektu byl v roce 2003 přizván ke spolupráci také Český egyptologický ústav, který pod vedením Miroslava Bárty vede multidisciplinární výzkum zaměřený především na poznání struktury osídlení roztroušeného v jižní části oázy nazývané *oasis parva* – dnes el Hajez. Projektu se kromě egyptologů účastní také archeologové, archeobotanik, antropolog a odborník na geoinformatiku. Cílem podrobného průzkumu je stanovení rozsahu, charakteru a chronologie osídlení, dokumentace jeho současného stavu, včetně poznání původního biotopu a vyhlídky na udržení současných životních podmínek a jejich perspektivy. Výzkumy byly v dřívějších letech hrazeny ze soukromých prostředků, které poskytla brněnská firma UNIS, od roku 2006 je podporuje Grantová agentura ČR.

Oáza Bahreja se dostala pod přímou kontrolu faraonů již v době střední říše (1994-1797 př. Kr.), ale větší rozmach se dostavil až později – za vládců nové říše. Z této doby pochází několik hrobek na pohřebišti Karét Hilva. Největší rozvoj však přišel v helénistickém období, kdy na západním okraji Baviti (dnes správní centrum oázy) vznikl unikátní chrámový komplex Alexandra Makedonského, související s jeho cestou do oázy Síwa. Rozkvět pokračoval i v období římském, jak dokládá výše zmíněné pohřebiště s více než stovkou mumií.

Počátky osídlení oázy el Hajez sahají až do doby před 500 000 lety (acheulen) a intenzivnější využití oblasti je na základě průzkumů datováno do epipaleolitu a neolitu (13 000-7 000 př. Kr.), kdy se obyvatelstvo zaměřovalo na exploataci ložisek kamenných surovin a sídlilo na březích dnes již vyschlých rybníků (tzv. *plaje*). Největší rozkvět oázy el Hajez však přišel až později: v pozdní době římské. V té době se na ploše několika desítek čtverečních kilometrů rozvinulo poměrně husté osídlení, lemované četnými nekropolemi. Skromné zmínky o památkách v této oáze pocházejí již z třicátých let 19. století, ale první výzkumy provedl ve třicátých letech 20. století egyptský archeolog Ahmed Fakhry. Menší sondáže (především na nekropolích) realizovala

v osmdesátých letech také Egyptská památková péče. Nicméně celkové hodnocení přinesly až aktivity v posledních letech. Při výzkumu se uplatnily nejen standardní metody archeologické prospekce, ale také v Egyptě do té doby běžně neužívaný dálkový průzkum zemského povrchu. Družicové snímky sledované oblasti již na první pohled přinesly zjištění, že rozsah osídlení mělo oproti dnešnímu stavu mnohonásobně větší rozlohu. Lokality byly následně pomocí GPS pečlivě zaměřeny, zpracovány v GISu a výsledkem této prospekce se po třech letech stala podrobná archeologická mapa oázy el Hajez. Z těchto zjištění vyplývá, že centrum římského osídlení se nalézalo v okolí studny a vesnice el Riz, kde také ještě dnes stojí monumentální torzo pozdněřímské pevnosti z nepálených cihel. Klid v oáze střežila ještě menší pevnůstka (*centenárium*) Kasr Masúda o velikosti 18 × 19 m. Pod ochranou vojenských jednotek, jejichž jméno dosud není známo, vznikl rozlehlý palác s rezidenčním sálem, kaplemi a především rozlehlými skladišti a lisovnou. Kolem paláce se rozkládá velmi husté městské osídlení s obytnými a skladovacími prostorami.

V okolí správního městského centra postupně vzniklo poměrně husté venkovské osídlení – usedlosti zde prozkoumané lze jen obtížně přirovnat k evropským venkovským villám (liší se půdorysy i strukturou staveb, které vycházejí z místní tradice). Jádrem takovéto usedlosti byl obytný dům, skladištní prostory, ale často také lisovny na zpracování hroznů, datlí či oliv, v jejich okolí se rozkládaly zahrady a pole, v krajině patrné ještě dnes. K největším komplexům tohoto typu patří lokalita, rozkládající se nedaleko studny u moderní vesnice Gharbija, jež nese pojmenování Bir Šovíš. Zde opakovaně v letech 2004-2005 a 2007 probíhal archeologický výzkum. Tato lokalita, jejíž rozlohu lze zatím na základě družicového snímku odhadnout na 10 hektarů, měla v pozdní době římské nejen význam zemědělské aglomerace, ale výzkumy a prospekcí se podařilo nalézt a zdokumentovat 16 baterií hrnčířských pecí a jejich zázemí nebo okrsků na pálení vápna. Takto rozlehlé sídliště by nemohlo v pouštních podmínkách existovat bez odpovídajícího vodního zdroje, vedle přírodních pramenů obyvatelstvo oázy vybudovalo složitý systém zásobování, tzv. *manavárů*. Jedná se podzemní tunely a šachty, které přiváděly vodu z plochy zhruba 10 ha, jejich délka dosahuje až 20 km. Tunely přiváděly vodu až do sídlišť a rezervoárů, zavlažovaly pole a zahrady. Také tento zavlažovací systém (především šachty) je dobře patrný na družicových snímcích.

Dosud proběhl výzkum 4 obytných domů a jejich hospodářského zázemí: nejlépe prozkoumaný dům č. 3 o rozměrech 15 × 25 metrů tvořilo 35 místností a podobně jako ostatní objekty byl postaven z kvalitních nepálených cihel. Výzkum tohoto objektu přinesl velice zajímavý a pro poznání oázy důležitý soubor, na jehož základě je stanovena základní chronologie osídlení.

K nejdůležitějším nálezům patří keramika, především africké a středomořské varianty terry sigillaty, tzv. African Red Slip Ware (ARSW), kterou lze dobře datovat: největší množství pochází z druhé poloviny 4. a první poloviny 5. stol. po Kr. (především tvary Hayes F 65 a 67-68). Ze stejné doby pocházejí také transportní amfory vyrobené v Tripolitaně nebo ve východním Středomoří (amfory typů LR 1, 4 a 8, amfory typu Gaza). Výzkum přinesl početný soubor nálezů, čítající na 300 předmětů z bronzu, intaktních lamp či keramických nádob, k unikátním nálezům patří bronzová raménkovitá spona s cibulkovitými knoflíky podunajského typu, kterou lze datovat do let 280-330 po Kr. Několik keramických nádob a předmětů, podobně jako texty ostrak naznačují, že již v této době zde existovala také křesťanská komunita. Sídliště a pevnosti byly postupně opuštěny v druhé polovině 5. stol. po Kr., ale v centru oázy život neutichl. Zřejmě na přelomu 5.-6. století zde vznikl kostel sv. Jiří, kde byl podle pověsti pohřben sv. Bartoloměj. Odpovídající osídlení a klášter se však zatím nepodařilo objevit. V Hajezu vzniklo také několik vesnic ve 12.-14. století (Tabla Amun, Tahuna), ale toto osídlení, podobně jako moderní, nedosáhlo rozsahu z pozdněřímského období. Obyvatelstvo oázy el Hajez se věnovalo především zemědělství a pěstovalo a také zpracovávalo datle, olivy, vinnou révu a pravděpodobně také obilí. Tyto komodity se vyvážely do nilského údolí a dále do Středomoří. Díky nálezům dovezených předmětů je patrné, že oáza nebyla izolovaná, ale udržovala obchodní kontakty se vzdálenými regiony. Nicméně se ukazuje (a to je patrné také dnes, kdy je obyvatelstvo závislé na dodávkách nafty pro vodní čerpadla), že se jednalo o vratký systém, který se neudržel zřejmě nejen kvůli stále postupující poušti a vysychání oblasti, ale také kvůli nehospodárnému a neefektivnímu nakládání s vodou.

Výzkum Západní pouště a oázy Hajez představuje díky dochovaným památkám a pramenné základně unikátní sondu do života pozdněřímské společnosti a v tomto případě umožňuje poznání běžného každodenního života a jeho charakteru. Záměrem projektu je také dokumentace a ochrana památek před jejich ničením a dnes také již všudypřítomným turistickým ruchem, který přispívá k jejich zániku.

www.westerndesert.geolab.cz

Jiří Musil (Praha)

Diplomové práce z klasické filologie, klasické archeologie, starověkých dějin, latinské medievistiky, neolatinistiky, byzantologie a novořečtiny obhájené na českých a slovenských univerzitách v roce 2006/2007

I.

FF UK v Praze – Ústav řeckých a latinských studií

(připravil Jan SOUČEK)

Magisterské diplomové práce

Autor: Ján BAKYTA Obor: řečtina
Název práce: *Osthoffov zákon a krátenie dlhých vokálov v gréčtine*
Vedoucí práce: PhDr. Dagmar Muchnová, CSc. Počet stran: 101

Práce reviduje platnost hláskového zákona formulovaného r. 1881 H. Osthoffem, podle něhož se dlouhé vokály v prařečtině krátily před nazálou, likvidou či glidou plus konsonantem. Pozornost je věnována tvarům řeckých substantiv zakončených na dlouhý diftong, akuzativu plurálu *ā*-, *i*- a *u*-kmenů, dativu plurálu tematických a *ā*-kmenů, participiím a 3. osobě plurálu aktiva kořenných sloves a slovesným typům s postulovaným indoevropským dlouhostupňovým kořenem. Po zvážení možností rekonstrukce historického vývoje všech probíraných tvarů s využitím laryngální teorie dospívá autor k závěru, že Osthoffův zákon ztrácí přinejmenším v historické morfologii řečtiny svou užitečnost.

Autor: Jiří KLOUDA Obor: řečtina
Název práce: *Hippokratovské pojednání »De arte«: překlad a komentář*
Vedoucí práce: Mgr. Sylva Fischerová, Ph.D. Počet stran: 64

Práce přináší český překlad krátkého metodologického traktátu z přelomu 5. a 4. stol. př. Kr., který se dochoval ve sbírce lékařských spisů *Corpus Hippocraticum*. Doprovodné texty zasazují spis do kontextu dobových duchovních proudů a ukazují zejména úzkou vnitřní spojitost s tehdy se formující metafyzickou filozofií, která představuje podmínku možnosti vzniku vědy.

Autor: Markéta LIŠKOVÁ Obor: řečtina
Název práce: *»První posvátná řeč« Ailia Aristeida: Úvod, překlad a komentář*
Vedoucí práce: Mgr. Sylva Fischerová, Ph.D. Počet stran: 84